

ANY V.

REUS, 1.er DE MAIG DE 1924

NUM. 103.

JOSEP ANSELM CLAVÉ

L'obra artística i social d'aquest gran músic, a quina memoria Catalunya rendeix actualment el merescut homenatge, va tan íntimament lligada amb la fundació del CENTRE DE LECTURA, que hauríem comès un pecat d'ingratitud si haguéssim deixat passar la data del 21 d'Abril, primer centenari del naixement d'En Clavé, sense preocupar-nos de dedicar un record a aquell que fundant les associacions corals, realitzà la més saniosa transformació en els costums i sentiments dels obrers catalans.

El CENTRE DE LECTURA va nàixer de la llavor escampada arreu de nostra terra per la mà generosa de l'immortal Clavé; per xò tot just fundada la nostra institució va sorgir dintre d'ella una massa coral dirigida pel músic reusenc Josep Joan Sociats, entusiasta deixeble d'En Clavé, i per xò, es construïren a Reus uns magnífics jardins denominats «Euterpe» per a celebrar-hi les festes literàries i musicals que eren les expansions preferides per la joventut romàntica de l'època, jardins que res tenien que envejar als que amb la mateixa denominació existien a Barcelona.

Els jardins d'«Euterpe» a Reus, foren una perllongació del CENTRE DE LECTURA, constituint la seva brillant història una de les pàgines més belles de la vida de Reus en el segle XIX.

Enamorat En Clavé de la tasca que realitzaven els reusencs, el mes de Juny de 1862, ens dispensà l'honor de la seva visita, venint acompanyat de 30 seccions corals del reste de Catalunya, per a inaugurar els jardins d'«Euterpe» i acceptar en pública sessió el títol de Soci de mèrit que'l CENTRE DE LECTURA havia acordat oferir-li.

El CENTRE no podia, doncs, de cap manera, deixar de tributar un fervorós record al immortal Clavé en ocasió de commemorar-se el primer centenari del seu naixement. A l'efecte demanà a l'eminent dramaturg N'Ignaci Iglésias que vingués a ocupar la nostra tribuna per a parlar-nos de l'obra poètica i social del gran músic. Ningú millor que l'admirat Ignaci Iglésias per a glosar l'obra de Clavé, car en la d'un i altre hi ha tanta analogia espiritual que no sabriem dir quí dels dos ha sapigut fer vibrar més in-

tensament l'ànima del poble català. L'Ignaci Iglesias, disposat sempre a tots els sacrificis' va acceptar l'encàrrec, emprò a darrera hora, un dolorós obstacle ha fet impossible sa vinguda a Reus en la data assenyalada.

La conferència sobre Clavé a càrrec de l'Ignaci Iglesias amb il·lustracions musicals executades per l'Orfeó Reusenc, queda, doncs, ajornada; emprò per a que el nombre del 1.er de Maig, que és el que devia contenir la resenya detallada de la conferència de l'Iglesias no quedi orfe del tribut que devem a En Clavé, ens és grat de reproduir l'article anecdòtic-biogràfic que va escriure el literat reusenc En Francesc Gras i Elías.

Aquest músic-poeta, el més popular de Catalunya, de cognom matern se deia Camps, i nasqué a Barcelona'l 21 d'Abril de 1824, al carrer Ample, a la casa del Duc de Cardona, que fou adquirida pel banquer D. Manel Girona. Dins l'entrada dit senyor feu posar una làpida de màrbre consignant que allí va néixer nostre tant aplaudit com inspirat artista.

El seu pare, magatzemista de fusta, era persona acomodada, que per desgràcies en el negoci va haver de treure els seus tres fills d'estudi i posar-los en ofici. Al nostre biografiat el posaren a torner, ofici molt poc adequat per un noi que no hi veia d'un ull. Gràcies a la posició del torn li pujà una espatlla més que l'altra, per lo qual molts el prenien per geperut.

Aquest treball material, al qual no estava acostumat, i un disgust moral, van emmalaltir-lo, deixant l'ofici com a conseqüència. Se sentia artista i no havia nascut per torner.

*
* *

Diu en Castelar, parlant den Clavé, que'l revelador del seu geni musical va ser l'amor. I es cert.

Molt jovenet va enamorar-se d'una noia que vivia en un poble de la costa, i cada dissabte, a la nit, cansat de tot un dia de treball, se n'anava a peu a veure a la seva estimada. Aquesta'l corresponia, més de sobte va presentar-se-li millor partit, es a dir, un home ric, i el deixà per l'altre. Aquest desengany obrí en el seu cor la font del sentiment i se sentí poeta i músic a la vegada.

Va caure malalt i va deixar les eines de torner i va apendre de tocar la guitarra i quatre regles de composició. Com tenia de guanyar-se la vida, tocava la guitarra pels cafès, cantant les cançons *Las ligas de mi morena*, *Las ventas de Cárdenas*, *La Flor de la Canela*, den Wenceslau Ayguals de Izco, i altres d'aquest genre, que aleshores estaven de moda. Se dedicà al mateix temps a la lectura i feu els seus primers versos, tots ells en castellà.

*
* *

Ell vivia amb el poble i pel poble escrivia i componia. Aleshores era costum a Barcelona donar aubades a les noies del veïnat. Era un obsequi que'ls feien els seus promesos. Pels barris del Padró i de Sant Pere no faltava cap dissabte a la nit la seva música, lo qual alegrava molt al veïnat i li donava cert color romàntic que avui desgraciadament s'ha perdut.

L'iniciador i director d'aquestes aubades, per mi les més poètiques, era en Clavé. Els músics i els cantors eren obsequiats pels pares de la noia, fent-los pujar dalt del pis, donant-los un petit refresc i algunes pastes.

Aquells triomfs entre la classe obrera li donaren certa popularitat, i a pas de formiga s'anava fent un nom entre gent modesta i treballadora.

*
* *

Ell havia nascut per alguna cosa més. Se sentia amb ales de redeptor, i aquesta es la seva gran obra. En 1845 el poeta gui-

tarrista fundà una societat per a perfeccionar els estudis de la guitarra, de la flauta i del violí, als joves que ja tinguessin alguna noció d'aquests instruments. El seu desig era fer-los artistes; que l'art baixés fins an ells; que no fossin sols braços de treball, sinó homes de sentiment; enlairar-los, no deixar-los en el fang, i va sortir amb la seva.

En el periodíc *El Metróno*, fundat per ell, diu, recordant els profits d'aquesta societat: «Algunos de mis consocios que anteriormente frecuentaban las tabernas y garitos, revelando en sus palabras y modales una completa ignorancia de los más simples principios de buena educación que la sociedad tiene derecho a exigirnos en el trato, sin excitación de nadie y por el sólo influjo de la asociación y estímulo del ejemplo, fueron paulatinamente adquiriendo el sentimiento de su dignidad y modificaron en sentido favorable sus hábitos e inclinaciones; transformación que, como puede suponerse, no dejó de seguir atentamente mi ojo observador».

Si en Clavé no hagués fet més que aquesta obra, ja'n tenia suficient per merèixer la gratitud de tothom.

Aquella societat, en 1845, fou denominada *La Aurora*, i per ella escrigué en Clavé les seves primeres composicions. Ja no eren els ensaigs dels primers anys de la seva joventut. A l'any següent, pel Carnaval, que aleshores eren alegres, originals, artístics i plens d'encís, vestí en Clavé als socis de *La Aurora* d'elegants estudiants, i aquells obrers que no coneixien més que'ls tallers i els seus barris, van recórrer els principals cafès i els salons de la bona societat. Per tot foren ben rebuts i aplaudits. Aquell aculliment omplí de goig al mestre. El primer pas estava donat. L'idea de crear una societat coral digna d'ell i que fos l'orgull de Barcelona bullí en el seu cervell, i fundà *La Fraternidad*, que en 1850 prengué'l nom d'*Euterpe*, que porta avui encara.

Havia realitzat el seu somni. L'afició als

chors s'extengué per tot Catalunya. Lo que altres mestres havien iniciat abans d'ell, sense que dongués bon resultat, era ja un fet. En Clavé podia estar content de la seva obra.

En els jardins de «La Ninfa», que eren en el lloc que avui hi ha'l seu monument, en la Rambla de Catalunya, s'inauguraren els balls corejats, que van tenir una acceptació que no té nom. I en juliol de 1857 van inaugurar-se els d'«Euterpe», aont els chors, més instruits i més perfeccionats, foren l'encís dels concurrents an aquells jardins.

*
**

Els grans triomfs en Clavé va tenir-los en els Camps Eliseus, dels quals pot dir-se que era empresari. Eren els jardins més bonics i poetics que ha tingut Barcelona. Estaven situats en el Passeig de Gràcia, pujant a mà dreta, en el lloc que ocupà molts anys després el Teatre Líric.

En aquells Camps Eliseus, que tenien ben merescut aquest nom, hi havien fresques salzeredes, un teatre espaiós, un saló circular ont ballaven les nostres boniques menestrales amb els seus promesos; unes montanyes russes, una casa suïça, un cafè, fons i artístiques estatués. Amb raó en podien estar joiosos els barcelonins.

Quan la reina Isabel II, acompanyada del seu marit i dels seus fills, va assistir a un dels concerts que's donava en aquells jardins, illuminats a la veneciana, va quedar sorpresa: la família reial va creure's transportada al país de les fades.

En aquell poetic lloc en Clavé, el 17 de setembre de 1860, donà'l seu primer festival. Va ser una festa nova, hermosa, com mai se n'havia donat cap a Espanya. En ella hi van pendre part 200 coristes i 150 professors de música. El públic no's cansava d'aplaudir, i en Clavé estava orgullós del seu resultat.

An aquest van seguir altres festivals, més importants si voleu, però cap d'ells va

superar l'efecte del primer, per la novetat de la cosa.

*
**

Un matí d'istiu, quan el cel està de festa, ple de llum i d'olors l'aire i tot somriu, fent més bonica la vida, en Clavé, al sortir d'un festival, portant darrera seu un estol de societats corals de diferents pobles de Catalunya, alçant cada una d'elles llur bonic i brodat penó, va trobar-se cara a cara amb la dona que li inspirà'l seu primer amor, aquella dona que ell cada vigília de festa, després de fer catorze hores de jornal, anava a veure a peu a un bonic poble de la costa; aquella noia que'l deixà per un altre home perquè era més ric i podia satisfer millor les seves vanitats de dona.

Ella aquell matí, acompanyada del seu marit, anava amunt del Passeig de Gràcia, i en Clavé, davant dels seus chors, com un general victoriós, anava passeig avall.

Les mirades dels dos van trobar-se de nou després de molts anys. I en quin moment!

Ella va baixar els ulls a terra i ell va exclamar amb certa satisfacció:

—Ja estic venjat.

*
**

Els seus somnis de glòria estaven realitzats. Cent mil obrers cantaven les seves composicions a Catalunya. No hi havia possible sense la seva societat coral.

A l'inaugurar-se en 1861 el ferro-carril de Barcelona a Zaragoza, va anar amb la societat *Euterpe* an aquella ciutat, aont va estrenar el vals-jota *Las Galas del Cinca*, que va entusiasmar als aragonesos.

*
**

Dos anys després, a l'isliu de 1863, anà amb els seus chors a Madrid i donà diferents concerts en el Teatre de Jovellanos, que s'omplia de gom a gom per lo més se-

lecte de la Cort. Tots els diaris van dedicar-li entusiastes articles. El que amb més coneixement de causa ho va fer fou en Castelar, en un hermós discurs del que tradueixo aquest paragraf:

«En Clavé poseeix un gran instrument, i aqueix es la llengua catalana. Els seus pintorescs adjectius, la munió de paraules monosilabiques, la riquesa dels verbs, la concisió admirable amb que poden expressar-se moltes idees, les síncopes que permeten a cada pas els seus articles i els seus pronoms, fan de la llengua catalana una llengua essencialment musical. I haig de dir-ho amb franquesa: quan en Clavé, amb els seus versos, no aspira més que a expressar la ruda inspiració del poble, la seva poesia es excel·lent. Jo conec poques coses tant boniques com aquesta:

*Ail Jo t'estimo
com el vellet l'arrimo
ama del sol d'ivern,
com l'infantó al nàixer
ama'l mugró matern.»*

*
**

En Clavé, escrivint en català, era dolç, melodic, espontani i inspirat. Mai oblidaré l'efecte que va ferme de noi en els jardins d'Euterpe de Reus el chor a veus soles *El somni d'una verge*. Per mi fou una revelació: va obrir-se davant dels meus ulls un món desconegut. No he sabut mai si aquella nit, escoltant aquell inspirat cant, vaig aplaudir o plorar. Lo que sé es que vaig sentir-me poeta, que aquella cançó no l'he sentida mai més i que, a pesar dels anys transcorreguts, conservo la seva impressió.

Un matí, al sortir d'un dels concerts matinals dels Tívoli, vaig manifestar al seu autor l'efecte que va produir-me'l seu cant, lamentant-me de no poder-lo sentir de nou.

En Clavé va dir-me amb aquella veu bondadosa que tenia:

—No's canta mai perquè no es del gust del poble. Es massa tendra i delicada, i

com no té cops d'efecte i acaba d'una manera suau, no l'impressiona.

*
* *

Perquè's vegi la molta consideració en que era tingut en Clavé, explicaré un fet.

En 1867 anà a Madrid per qüestió d'interessos, i D.ª Isabel II va invitar-lo que anés a palau.

El músic-poeta accedí als desitjos de la reina. Aquesta, amb l'entusiasme que la caracteritzava, va parlar-li de la seva visita a Barcelona l'any 1860, de l'excursió a Montserrat, i dels seus chors, dels quals conservava molt bon record, tant que va dir-li'l títol de les cançons que més l'havien impressionada, cantant-li'ls motius d'algunes d'elles.

No acabà aquí, sino que durant tota la conversa li parlà de vosté, cosa nova en els reis d'Espanya.

Era una manera d'honrar el talent.

Dels llavis de la reina no sortí una sola paraula que fes alusió a la política. Ella no veia an en Clavé sino a l'artista i per res al polític convençut.

*
* *

En Clavé, com fill del poble i educat entre'l poble, era republicà. Componia les primeres cançons i s'educava en la doctrina democràtica, que aleshores era mirada com un perill per la societat.

Els seus amics eren en Cuello, que fou assassinat l'any 1851 per la ronda den Tarrés, als barris de Sant Pere, la nit de la verbena de Sant Joan; l'Abdon Terrades, poeta figuerenc que al fugir a França fou mort pels Moços de l'Esquadra; el Noi de les Barraquetes, que morí a mans d'un sargento de la Guardia Civil, poc temps abans de la Revolució de setembre de 1868; en Narcís Monturiol, inventor de l'*Ictineo*, del barco-peix, com deia'l poble; del escriptor Antoni Altadill; den Ceferí Tresserra, autor de les noveles *Sepulcros blanqueados* i

Los misterios del Saladero; den Joan Guimet, metge homeopata, fill d'un poblet del priorat, i d'alguns altres.

Al principi, com a jove, va ser dels exaltats; després se tornà governamental, home d'ordre dins el credo republicà; tant, que els periodics religiosos que sortien a Barcelona l'any 1862 parlaven amb respecte d'ell i elogiaven els seus chors. La política com a tots els poetes que s'embarquen dins de les seves pestilentes aigües, no li donà més que disgustos.

Fent bé era tingut per un revolucionari, i les autoritats de Barcelona'l miraven amb mal ull. Se deia que'ls chors eren una associació política, i re més lluny d'això. Tant es així, que quan en 1869, no escoltant les observacions del seu mestre i fundador, van ficar-se en política, van perdre la seva fesomia, van oblidar els seus hermosos cants i van estar a punt de disoldre's.

El seu pensament, la seva obra, era regenerar, per medi de l'art, a l'obrer; no portar-lo a ser carn de canó a les barricades. Tant es així, que, havent compost tantes cançons populars, dugues soles mereixen el nom de polítiques: *La Marsellesa* i *La Revolución*.

Explicaré dos fets en els quals se veu que la política sols li ocasionà disgustos i mals-de-cap.

En 1856 triomfà novament el partit moderat i de nou van començar les persecucions contra'ls revolucionaris.

El general Zapatero, Capità general del Principat, que era un Carles d'Espanya en petit, però no tant valent com aquest, va fer portar pres a la Capitania a l'Antoni Clavé, jove d'idees exaltades, amb més cor que cap. El seu germà, o sigui'l nostre biografiat, va acompanyar-lo.

L'entrevista amb el general va ser més que violenta: els dos germans van ser deportats a Mallorca.

El nostre poeta s'anyorava en aquella illa, lluny de la seva família i dels seus chors, que per ell eren la vida del seu cor, i va determinar fugir.

Amb moltes precaucions arribà a Barcelona i s'amagà a casa d'un amic, i moltes nits, disfregat, se n'anava a un soterrani, aont ensajava personalment algun dels seus chors.

Així va passar quatre mesos.

Un dia va caure malalta la seva filla Enriqueta, que era la nina dels seus ulls, i, desafiant tot perill, va anar-se'n a casa seva a cuidar-la.

En Zapatero va tenir notícia de que en Clavé era a Barcelona i donà ordres als Moços de l'Esquadra que aquella nit anessin a casa seva i que'l portessin viu o mort.

L'ordre va executar-se. Trobaren an aquell revolucionari, an aquell atiador de les masses, com deien els moderats, plorant als peus del llit aont delirava la seva filla.

Els Moços, davant d'aquella escena, van sentir-se commoguts, i amb verdadera pena van endur-se'n an en Clavé a la presó, posant després en coneixement del general la trista escena que havien presenciat.

En Zapatero també tenia una filla malalta, per la qual hauria donat la seva vida.

Aquella relació va desanimar-lo.

Una nit donà ordre de que en Clavé fos dut a la seva presència.

Els dos pares van trobar-se davant per davant.

En Zapatero, procurant amagar la seva emoció, va dir-li, passejant-se i sense atrevir-se a mirar-li la cara :

—Qui li ha donat permís per tornar a Barcelona?

—Senyor, tinc una filla agonitzant. Posis, general, en el meu lloc.

—El compadeixo de tot cor,—va dir baixant la veu.—Comprenc el seu dolor de pare i veig que vosté es home de sentiments. Queda en llibertat.

—Però, amb quina condició?

—Amb la condició de que no es ficarà més en política.

I conten que en Clavé va contestar-li :

—General, al sortir d'aquí lliure, sortiré republicà de la mateixa manera que hi he entrat.

En Zapatero baixà'l cap i amistosament l'acompanyà fins a la porta.

*
*
*

Un dels disgustos més grossos que va tenir en Clavé en la seva treballada vida va ocasionar-li un català, sols pel desig de contreure meritis davant del Govern. Aquest individu's deia Joaquim Bartra, ex-ajudant d'obres públiques, que fou comandant d'un dels batallons den Targaronà.

En Clavé, junt amb en Folch i Albinyana amo d'una botiga de robes molt acreditada del carrer de la Boqueria d'aquesta ciutat, van anar a Madrid a últims de desembre de 1870, per consultar an en Pi i Margall assumptos relacionats amb interessos del Comité federal, del que n'eren president en Clavé i un dels vocals en Folch i Albinyana. Els dos posaren a la Fonda de Barcelona, en el carrer de la Hada, que era aont anaven molts catalans.

Acabades totes les conferències amb D. Francisco, van acordar entornar-se'n a Barcelona, prenent el tren que sortia a les primeres hores de la nit cap a Valencia. Aquell vespre tingué lloc el covart assassinat del general Prim al carrer del Turco.

—Qui són els assassins?—era la pregunta que's feia la policia. A contestar-la anà l'anomenat Bartra, dient que eren dos catalans que aquella nit marxaven a Barcelona.

En Clavé i en Folch eren a l'estació, ignorant l'assassinat den Prim. En Clavé estava dalt del cotxe, i en Folch, que havia pres els bitllets per tots dos i els duia a la butxaca, estava a l'andén despedint-se d'un amic seu.

Amb això toca la campana per sortir el tren i la policia cau damunt den Folch, se l'enduen pres, el registren i li troben dos bitllets.

Surt el tren de l'estació, i tenim an en Clavé, que per ser curt de vista i de nit no s'havia enterat de lo que havia passat al

seu amic, tot cavilós per viatjar sense bitllet, resolent baixar a la primera estació on parés el tren.

La policia telegrafia a l'estació de Jetafe que fos detingut un viatger que anava sense bitllet.

En Clavé a l'arribar a Jetafe, saltà del tren. Allò semblava una casa de bojos: empleats per aquí, civils per allà, autoritats, agutzils per tot arreu. I entremig d'aquell brugit va trobar-se fora del tancat de l'estació sense que ningú hagués reparat en ell. I de nit, nevant, tot sol, s'entornà cap a Madrid, aont va saber l'empresonament del seu amic Folch. Els seus correligionaris van donar-li'ls diners per entornar-se'n a Barcelona. I així ho va fer. Més als dos dies d'haver arribat a casa seva fou agafat i portat a Madrid, aont estigué fins que va veure-s la seva ignocència i que no tenia art ni part en l'assassinat de l'invicte general Prim.

* *

En 1870, triomfant la Revolució de Setembre, pels seus merits i pels sacrificis

polítics fou nomenat president de la Diputació Provincial de Barcelona, ont tingué de sostenir tantes lluites que acabà per perdre-hi la salut. Després fou governador civil de Tarragona i exercí igual carrec a Castelló de la Plana. En aquesta última ciutat va compondre'l seu últim chor *Goigs i planys*, que s'executà en els jardins del Tívoli, i que dirigí sent encara governador. Fou la darrera vegada que agafà la batuta, el seu últim adeu a l'art.

Poc temps després morí víctima d'una afecció cardíaca a Barcelana, el 25 de febrer de 1874, al carrer den Xuclà, número 15, aont ha sigut posada una làpida de marbre amb lletres daurades commemorant el fet.

El seu enterrament va ser digne d'un home que s'havia desvetllat tant per la cultura. Les seves despulles descansen en el cementiri vell, en un artístic panteó projectat i dirigit pels arquitectes Domenech i Montaner i Vilaseca; el bust d'ell es obra den Manel fuxà. A més té un pobre monument a la Rambla de Catalunya. El millor es el que li ha alçat dins del seu cor el nostre poble.

